

Financováno
Evropskou unií

Dítě má právo na příznivý vývoj, ochranu oprávněných zájmů a řádnou výchovu
Dítě má právo znát své kořeny
Stát činí všechna opatření nezbytná k zabezpečení obnovy péče o dítě ze strany rodičů
Úmluva o právech dítěte, Deklarace lidských práv

„...paní Bechyňová, chci se s Vámi rozloučit a poděkovat za tolik let trvající spolupráci...ne opravdu, odcházím, rozhodla jsem se jít do penze, dcera je sama se třemi malými dětmi... A pamatujete na Markétu? V kontextu doby jsem si mnohokrát řekla, co by asi bylo, kdybychom tenkrát (pozn. před více než 20ti lety) našly cestu, nebo více odvahy...?“

Telefonát opatrovnické soudkyně odcházející do penze cca před třemi lety.

... slečně Markétě na konci vysokoškolského studia propukla nemoc duše – byla matkou maličké dcery bez uvedeného otce v rodném listu a bez faktického kontaktu s ním. Její rodinná síť prakticky nefungovala, proto byla dcera Markéty svěřena do pěstounské péče. Když přišla hledat pomoc do STŘEPu, chtěla se s dcerkou vídat, stýská se jí po ní, nevidí ji růst, bojí se, že na ni dcera zapomíná... a pokud jí zabere nová léčba, chce ji vrátit do péče...

Telefonuji spolupracující opatrovnické soudkyni a ptám se, zda je možné, aby si matka požádala o úpravu styku s dítětem svěřeným do pěstounské péče... Takové rozhodnutí je, paní Bechyňová, ve vzduchoprázdnu, to se opravdu nedělá...

... Přibližně za tři měsíce přišla do STŘEPu babička slečny Markéty – chtěla nám říci, že skočila do lomu a byla na místě mrtvá...

Příběh se fakticky stal na přelomu tisíciletí, vzpomíná Věra Bechyňová, STŘEP, z.ú.

Dítě mezi rodinou a paragrafy

Cílovou skupinou (CS) projektu Dítě mezi rodinou a paragrafy jsou rodiče dětí svěřených do PPPD na dobu, po kterou rodiče nemohou ze závažných důvodů dítě vychovávat.

Květen 2023 – Duben 2024

Projekt trval 12 měsíců, tedy přesně stejnou dobu, jež je zákonem stanovena jako maximální délka trvání pěstounské péče na přechodnou dobu.

Dvanáct měsíců uteče velmi, velmi rychle – s rodiči i všemi spolupracujícími aktéry jsme se shodli na tom, že je práce s rodiči dětí v PPPD jako vrcholový sport – vyžaduje tým specializovaných odborníků a splnění mnoha potřeb a podmínek, aby mohlo dítě zvítězit. Intenzivní komunikace popisující potřeby rodičů a/nebo popisující výstupy z práce s nimi, stejně jako komunikace popisující potřeby jiných členů týmu, tvoří změnu komunikačního stylu a otevírá prostor pro kreativitu.

Dítě cítí, když je na prvním místě – domluví-li se rodiče s pěstounkou, dítě cítí, že je mezi nimi shoda a to ho uklidňuje.

Financováno
Evropskou unií

Prototyp multidisciplinární spolupráce v oblasti práce s dětmi svěřenými do PPPD a jejich rodiči (KA2)

Veškeré činnosti **sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD)** upravuje zákon o Sociálně-právní ochraně dětí (ZSPOD) č. 359/1999, Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Pěstounskou péči na přechodnou dobu (PPPD), upravuje § 27a ZSPOD č. 359/1999, Sb., ve znění pozdějších předpisů jako krátkodobou formu náhradní rodinné péče, a to na:

- **dobu, po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat,**
- dobu, po jejímž uplynutí může dát matka souhlas k osvojení nebo po kterou může rodič souhlas k osvojení dítěte odvolat,
- dobu do nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tom, že souhlasu rodičů k osvojení není třeba.

V těchto případech je soud povinen nejméně jednou za tři měsíce přezkoumat, zda trvají důvody pro svěřením dítěte do PPPD a za tímto účelem si vyžaduje zprávy od příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí. PPPD může trvat nejdéle jeden rok.

Sociálně aktivizační službu (SAS) upravuje § 65 zákona o Sociálních službách (SSl) č. 108/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů jako terénní, příp. ambulantní služby poskytované rodině s dítětem, u kterého je jeho vývoj ohrožen v důsledku dopadů dlouhodobě krizové sociální situace, kterou rodiče nedokáží sami bez pomoci překonat, a u kterého existují další rizika ohrožení vývoje dítěte. Specializovaná SAS v zákonu o SSl není definována, aktuálně je připravovaná velká reforma se změnou koncepce.

Prototyp modelovali klíčoví aktéři dle ZSPOD, zdrojovali ze svých zkušeností v širším kontextu i z živých případů během projektové práce

- Orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) – výkon SPOD dítěte v PPPD zahrnuje mj. aktivní koordinaci, vyhodnocování, plánování, monitoring, intervenci SPOD, síťování týmu (DpO, SAS, další zapojené instituce dle potřeb dítěte a rodiny - ÚP, PMS, adiktologické, terapeutické služby, atp.).
- SAS – specializovaná intenzivní sociálně aktivizační služba pro rodiče dětí svěřených do PPPD
- Doprovázející organizace pěstounů (DpO) – podpora pěstounské péče na PD ve všech aspektech (péče, spolupráce, vzdělávání, atp.)
- Pěstoun/ka na přechodnou dobu – řádná péče o dítě, setkávání dítěte s rodiči, udržování/budování vztahu dítěte k rodičům/osobám blízkým, spolupráce s institucemi a odborníky za podpory DpO.

Co se děje v situacích:

Před odebráním dítěte z rodiny

- Klíčoví aktéři: rodina/OSPOD/další subjekty (podporující organizace a další odborníci)
- Mezi OSPOD a rodinou vzniká tlak/napětí. OSPOD zjišťuje problémy, které jsou ohrožující pro dítě v rodině, rodina se neúspěšně snaží/nesnaží eliminovat ohrožení dítěte

- Dítě je z rodiny odebráno.

Po odebrání dítěte z rodiny

- **OSPOD:** má přirozenou tendenci si vydechnout, protože dítě je v bezpečí.
- **Rodiče:** jsou demotivováni. Ať se snažili/nesnažili, dítě jim bylo odebráno. Žijí s vědomím vlastní selhání v rodičovství.
- **Pěstouni:** motivovaní profesionální pečovatelé, kteří mají doprovázení a podporu doprovázející organizace. Potřebují čas na aklimatizaci a vlastní poznání dítěte, kontakty s rodinou dítěte jsou vždy velmi citlivé téma.
- **Doprovázející organizace:** podporují pěstouny na PD v péči o dítě tak, aby byly zajištěny jeho potřeby, pěstounům vytvářejí podmínky pro výkon jejich role (vzdělávání, odborná péče, odpočinek atp.).

Všechno nahrává tomu, aby se po odebrání dítěte čas na chvíli zastavil a všichni vstřebali, co se stalo. To je ale jeden z nejčastějších omylů, kterým se nechají OSPODy svést, protože situace je ve skutečnosti úplně opačná. Na OSPOD by se mělo rozsvítit červené světlo a všichni aktéři se nyní musí zmobilizovat. Nastala totiž situace, kde je dítě mimo svoji rodinu, nadto v prostředí, které má limitované trvání max. na 12 měsíců.

Rodiče si musí prakticky ihned začít upravovat svůj život/ podmínky tak, aby mohli co nejdříve převzít svoje dítě zpět. To je často velmi náročné. S OSPOD se jim těžko komunikuje, vždyť jim sebral dítě zlobí se na něj a nedůvěřují mu. S pěstouny je to složité, odkazují je opakovaně na OSPOD, anebo na jejich doprovázející organizaci, často jim vůbec nechťejí dát telefon, říci kde bydlí...vyžadují čas, stěžují si na rodiče na OSPOD, je to začarovaný kruh.

Rodiče mnohdy vyvolávají u pěstounů obavy, proto je odmítají. Mají o nich informace jenom ze soudního rozhodnutí či ze spisu OSPOD. Aby mohli v klidu pečovat o dítě a umožňovat mu i setkávání s rodiči, potřebují faktickou podporu své DpO.

Jen těžko se v takové atmosféře hledá rodičům cesta, jak se vrátit zpět ke svému dítěti a mít ho zpátky doma. Nežádka se stane i to, že rodiče svoje snažení vzdávají a zvyknou si na život bez dítěte, který se jim v tu chvíli jeví jako pohodlnější.

Specifika PPPD v kontextu zákonných podmínek (od 1.1.2025 bude možné svěřit dítě ve věku 0 – 4 roky mimo péči rodiny pouze do PPPD)

- výhradní možnost svěřením dítěte v ranném věku do péče mimo péči rodičů/rodiny
- krátkodobost, maximální doba trvání PPPD je 12 měsíců)
- krizový institut na dobu, po kterou nemůžou rodiče dítě vychovávat
- dítě je svěřováno v situaci vysokého ohrožení, vyžadující okamžité řešení
- pěstoun/ka na PD má o dítěti informace pouze od OSPOD/z usnesení o předběžném opatření
- **je-li dítě svěřeno do PPPD na dobu, po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat, je potřeba od první chvíle, kdy soud o PPPD rozhodne, intenzivně pracovat s rodiči/rodinou dítěte v týmu**
- v situaci svěření dítěte do PPPD mají jeho rodiče specifické reakce a potřeby, vyplývající z dlouhodobě zátěžových životních situací

Přístupem/metodami HCD se pracovníci projektu snažili **spoluvytvářet s klíčovými aktéry pracovní a koordinační mechanismy**, které dokáží současně propojit práci s rodiči a realizaci

Financováno
Evropskou unií

PPPD ve spolupracující složky tak, aby se mohlo dítě co nejdříve a udržitelně vrátit zpět do péče rodičů, nebo byla pro něho vyhledávána rodina náhradní.

Každé dítě je jiné, každý příběh rodiny je jiný – není reálné vytvořit jednotný prototyp postupů, protože žádná rodina dítěte svěřeného do PPPD neměla shodné parametry, stejně jako neměl shodné parametry spolupracující tým. Proto se STŘEP dotazoval na potřeby (ve smyslu **nenaplněná potřeba** vytváří **pocit nedostatku/frustrace**) u CS i klíčových aktérů během přímé práce.

Všemi fázemi HCD (naslouchej, tvoř, testuj, realizuj) se prolínalo zjišťování a hledání jak spolupracovat, aby byly naplňovány potřeby průřezově všemi aktéry v průběhu celé spolupráce.

Potřeby prolínající se CS i všemi aktéry

- Respekt k emocím
- Citlivost
- Empatie
- Respekt k odbornosti
- Respekt v komunikaci k CS i aktérům
- Transparentnost
- Důvěra
- Pravdivost
- Korektnost
- Vše je v lidech

Potřeby odborníků/aktérů

- Nejlepší zájem dítěte, dokázat se na něm domluvit
- Proaktivní přístup
- Stavět na zdrojích a silných stránkách
- Jasně definované cíle v definované struktuře a časovém rámci
- Orientace na zdroje
- Flexibilita
- Následnou etapu/postupy spolupráce vždy plánovat po týmovém vyhodnocení etapy předcházející s aktivním zapojením rodičů
- Transparentnost rolí s vymezením kompetencí
- Transparentnost ve sdílení a předávání informací
- Dovednosti, jak nejlépe využít potenciál/kapacitu jednotlivých odborníků v týmu
- Dovednosti, jak zajistit nejlepší možnou kvalitu rodičovství a rodinného života
- Dovednosti, jak podporovat ke změně
- Přemýšlet preventivně
- Myslet dopředu
- Čerpat ze zkušeností

Financováno
Evropskou unií

Potřeby rodičů

- Lidská důstojnost x dehonestace
- Vztah k dítěti x popírání
- Snaha x apatie
- Naděje x beznaděj
- Zájem x lhostejnost

Každá inovace budí emoce a ne pouze ty pozitivní

STŘEP přišel se svou **první inovací v roce 1997** a při přímé práci s rodinami umístěných dětí i na odborných fórech hlasitě říkal, že **děti do ústavů nepatří** a hledal možnosti jejich alternativy v **práci s rodiči umístěných dětí**. Nový přístup nazval **Sanací rodiny**. V tomto roce bylo dle MŠMT v ČR 115 dětských domovů s 4 122 místy, z toho 42 dětských domovů rodinného typu s 1 391 místy. Kromě paní ředitelky z Dětského domova rodinného typu DD SOS 92 (**tedy 0,87% všech aktérů**), tedy 114 ředitelů a ředitelky dětských domovů s tímto tvrzením nesouhlasilo, považovali práci a názor STŘEPu jako kritiku jejich práce. „... *paní Bechyňová, dětské domovy nejsou a nikdy nebudou sociální instituce ...*“ – ředitel příslušného odboru na MŠMT. Tvalo 10 let, než se cca polovina z nich stala úzce spolupracujícími členy týmů snažících se o návrat dětí do péče rodičů poté, co si kvalitativně a měřitelně upraví své životní a sociální poměry. V té době ještě neplatil úzus, že jsou děti umísťovány v dojezdové vzdálenosti od místa, kde žijí jejich rodiče/rodiny.

Netvrdíme, že se projekt **Dítě mezi rodinou a paragrafy** se setkal u všech aktérů s pozitivními reakcemi. Radovat se lze z toho, že u více **než 50% všech aktérů** průřezově obory (OSPOD, DpO, pěstounky na PD), kterých jsme se dotazovali během přímé práce, byl pozitivně přijímán a všichni se snažili proaktivně vytvářet **příklady dobré praxe**. Všechny kazuistiky, na kterých jsme během projektu spolupracovali, splňovaly ve vysokém skóre výše uvedené potřeby i níže uvedená kritéria.

Předpokládáme, že pokud bude přímá práce úzkých týmů současně naplňovat identifikované potřeby aktérů i kritéria prototypu, budou se děti bezpečně vracet z PPPD domů, nebo jim bude zachována vztahová vazba s rodiči v následné pěstounské péči.

Jednotkou spolupráce s rodiči dítěte a dítětem svěřeným do PPPD je **úzký tým**, který sestavuje **OSPOD v roli koordinátora případu** optimálně ihned po svěřením dítěte do PPPD. Rodiče dítěte svěřeného do PPPD podporuje specializovaná SAS. Pěstouny podporuje DpO. **Společným cílem práce úzkého týmu** je podpora péče o dítě a podpora jeho rodiny tak, aby se udržel vztah rodičů a dítěte, došlo k potřebným změnám v rodičovském chování, a dítě se mohlo co nejdříve vrátit domů. Oba typy podpory probíhají současně. V případě umístění dítěte do následné pěstounské péče učiní úzký tým vše pro to, aby se dítěti rodiče ze života nevytratili.

Financováno
Evropskou unií

Klíčové situace v průběhu PPPD

1) Komunikace OSPOD s rodiči v situaci umístění dětí do PPPD

Cíl shrnutí: Udržet kontakt s matkou/rodiči dítěte umístěného do PPPD, co nejdříve zasíťovat tým. Proaktivní přístup, empatie, motivační prvky, SMART.

Prototypy - Materiál OSPOD pro rodiče svěřeného dítěte do PPPD, Materiál SAS pro rodiče dítěte svěřeného do PPPD, vizitka.

„Jsem natolik vyčerpaná z práce, která nakonec vedla k odebrání dítěte z rodiny, že mě nenapadlo obratem přizvat rodiče k dalšímu setkání. Když si brzy rozdělíme práci s týmem, tak proč ne“ – sociální pracovnice OSPOD

- Shrnutí informací o PPPD, prvních krocích OSPOD v aktuální situaci, info o svolání týmu
- Seznámení s materiály a jejich předání rodičům (Materiály OSPOD a SAS pro rodiče dítěte svěřeného do PPPD, vizitky)
- Shrnutí obsahu setkání, povzbuzování, prostor pro naději.

2) Multidisciplinární síťovací setkání

Cíl shrnutí: Seznámení členů týmu, vyjasnění rolí a kompetencí všech aktérů, první plán jak se bude dítě vídat/v kontaktu s rodiči, kritéria pro vyhodnocování, porozumění cílům spolupráce a komunikace členů týmu, rodičů i OSPOD. Proaktivní přístup, SMART, empatie, evidence based, motivační prvky.

Prototyp – Plán setkávání dítěte s rodiči

„Porozuměla jsem tomu správně, že mám svolat Vás, rodiče, pěstounku a doprovázející organizaci najednou? Sice jsem tak nepracovala, ale proč to nezkusit – nakonec z toho mám velmi dobrý pocit“ – sociální pracovnice OSPOD

„Je fajn, že jsme se tady hned po dvou týdnech sešli, vždy mám obavu, aby OSPOD nenechával situaci vyhnít, aby nevyčkával, jak se k tomu postaví sami rodiče, to často nikam nevede“ - pracovnice DpO

„Dobře, že Vás rodiče mají, bez toho by se snadno ztratili a o dítě by mohli přijít...“ – pracovnice DpO

- Svolává OSPOD co nejdříve po svěřením dítěte do PPPD po výkonu předběžného opatření, odehrává se zpravidla na OSPOD
- Vzájemné seznámení klíčových osob, představení jejich rolí a kompetencí
- Seznámení/nastavení bodů IPOD
- Definice bodu IPOD, který bude společným pracovním úkolem pro rodiče, SAS a DpO v kontextu odebrání dítěte
- Nastavení milníků pro plnění bodů v IPOD, jejich vyhodnocování a nástroje (setkávání nad případem, případová konference, facilitovaná setkání)
- Týmová dohoda o vzájemném předávání informací, o komunikaci, o řešení nejasností/prevenici konfliktů - působí jako prevence vzniku nedorozumění, negativních názorů a stereotypů v myšlení.

3) Průběh PPPD, spolupráce s rodiči, setkávání dítěte s rodiči

Cíl shrnutí: O dítě je pečováno v PPPD, setkávání dítěte s rodiči dle plánu, podpora pěstouna/ky, práce s rodiči, aby se vídali/byli v kontaktu se svými dětmi dle plánu a

Financováno
Evropskou unií

odstraňovali důvody ke svěřeni dítěte do PPPD, spolupráce týmu. OSPOD realizuje výkon SPOD. Evidence based, SMART, empatie, motivační prvky, proaktivní přístup, zpětná vazba. **Prototyp** – Plán setkávání dítěte s rodiči, jeho aktualizace dle výstupů z evidence based vyhodnocení.

„Přinesli jsme malému hračky, které doma miloval. Mohu Vám je dát, aby mu připomínaly domov?“ – matka na prvním setkání s dítětem v PPPD

„ Paní pěstounko, už vidím, že za rohem přichází maminka – tak jí ještě dejte poslední pusinku a potom to už bude na mamince... “ – pracovnice DpO

„ Při setkávání se hlavně vylad'ujte na energii Vašeho dítěte, rozumím, že byste ho nejradši hned mazlili, ale ono je nyní zvyklé na paní pěstounku. Uvidíte, že když budete v klidu, brzy po Vás natáhne ručičky a začnete si hrát“ – sociální pracovnice SAS

„Jestli chcete vidět, jak tu kaši dělám, přijďte, ukážu Vám to a můžete si malou rovnou nakrmit“ – paní pěstounka na PD

„ Jedno setkání s rodiči ve STŘEPu mi stačilo, už Vás nebudu potřebovat (směrem k DpO a SAS), s rodiči se budu domlouvat normálně sama“ – paní pěstounka na PD

- Práce na náhledu a realizaci potřebných změn v rodičovském chování a situaci rodiny (praktický nácvik) dle IPOD s rodiči realizuje SAS
- Podpora pěstouna/ky v průběhu PPPD a realizaci setkávání/kontaktu dítěte s rodiči realizuje DpO
- Transparentní komunikace o každodenních a/nebo koordinačních tématech, v praxi se osvědčila uzavřená skupina na WhatsApp na služebních telefonech všech aktérů (pěstoun/ka, rodiče, DpO, SAS), případně hromadná komunikace e-mailem
- Bezpečnou a operativní komunikaci podporuje, má-li pěstoun/ka služební telefon, nebo SIM kartu určenou pro komunikaci s rodiči a/nebo úzkým týmem (garance bezpečného soukromí)
- Spolupráce týmu, rodičů a OSPOD na dalších individuálních tématech.

4) Plán postupného návratu dítěte z PPPD do péče rodičů

Cíl shrnutí: O dítě je pečováno v PPPD, dítě se pravidelně setkává s rodiči, OSPOD realizuje výkon SPOD, o dopadech spolupráce rodičů se SAS jsou sdílena data, která tým ve spolupráci s OSPOD vyhodnotí jako relevantní, podklad návrh k soudu o svěřeni dítěte zpět do péče rodičů. Evidence-based, posouzení a vyhodnocení dat, empatie, proaktivní přístup.

Prototyp – Plán postupného návratu dítěte do péče rodičů.

„ Vidím, že má dcera paní pěstounku ráda a jako by jí patřila do života, budu ráda, když bude pro dcerku dále fungovat jako tetička“ – matka dítěte vracujícího se z PPPD do její péče

„ Nemyslím si, že je dobré, aby dítě spalo půl týdne u mě a půl u rodičů, nebude vědět, čím je, lepší bude, aby se už ke mně na noc nevracelo“ – paní pěstounka na PD po vynesení rozsudku o návratu dítěte domů

- OSPOD je informován/informuje se o dopadech spolupráce rodičů se SAS a o průběhu setkávání dítěte s rodiči
- OSPOD svolá setkání nad případem/případovou konferenci, jejímž cílem je sdílet a vyhodnotit v širším týmu poskytnutá data a rozhodnout o dalším směřování dítěte

- Je-li výstupem setkání nad případem/případové konference shoda na návratu dítěte zpět do péče rodičů, jsou rodiče podpořeni v podání návrhu k soudu na opětovné svěřeni dítěte do jejich péče.
- OSPOD rodičům sdělí informaci o podání návrhu k soudu na návrat dítěte zpět do jejich péče, konkrétní sepsání a/nebo speciální poradenství rodičům poskytne SAS.
- Plán je pravidelně vyhodnocován a aktualizován týmem a rodiči dle vývoje situace do pravomocného rozhodnutí soudu, o aktualizacích je informován OSPOD, pokud se jejich tvorby přímo neúčastní.
- Tým a rodiče spolupracují na dalších individuálních tématech dle potřeby.
- Po návratu dítěte z PPPD do péče rodičů lze považovat za příklad dobré praxe setkání rodičů a SAS na OSPOD a nastavení spolupráci za účelem udržitelnosti změn.

5) Plán postupného přechodu dítěte z PPPD do následné pěstounské péče za účasti rodičů

Cíl shrnutí: Pokud nebude možné dítě svěřit zpět do péče rodičů, je potřeba zpracovat plán přechodu dítěte do následné pěstounské péče. Do tohoto plánu je třeba zapracovat i postup/plán, jak se rodiče budou seznamovat s pěstouny, jak se budou děti vídat s rodiči a sourozenci, do plánu patří i role úzkého týmu.

Pozn: Po dobu trvání projektu jsme se do této situace nedostali, proto jsme ji blíže zpracovali.

„Pokud se návrat nepodaří, i to je výsledek. Výsledek toho, že všichni, kdo měli a mohli, učinili maximum pro to, aby rodiče mohli pečovat o svoje dítě a že roční lhůta na zajištění stabilního prostředí pro dítě nebyla promarněna. Neznamená to však, že se s rodiči přestane pracovat...“ – sociální pracovnice OSPOD